

SEYYİD ALİ HEMEDÂNÎ

(bk. HEMEDÂNÎ, Emîr-i Kebîr).

SEYYİD ALİ PAŞA

(ö. 1846)

Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'un ikinci başhocası.

Çocukluğu ve gençliği hakkında bilgi yoktur. Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'da okudu, mezun olduktan sonra da burada hendese ve istihkâm derslerini okuttu. 1817'de Hüseyin Rıfka Tamânî'nin vefatıyla başhocalığa tayin edildiği de izlediği yerli çizgi sebebiyle 1830'da azledildi. 1836'da yeni başhoca İshak Efendi'nin görevle gittiği Medine'den dönerken vefat etmesi ve onun yerine vekâlet eden Abdülhalim Efendi'nin aynı yıl içinde ölmesi üzerine tekrar başhocalığa getirildi. Mirlivâ rütbesini taşıyan Seyyid Ali Paşa ömrünün son yıllarında bu görevinden ayrıldı ve tayin edildiği müstakim nâzirlik kadrosunda iken vefat etti; kabri Sütlüce Mezarlığı'ndadır.

Batılılaşma'nın bilim boyutu çerçevesinde dikkat çekici bir isim olan Seyyid Ali Paşa, Batı eğitim tarzına göre kurulan bir okulda okumasına ve büyük oranda Batı'nın bilim ve teknoloji kavramlarıyla yetişen bir nesle mensup olmasına rağmen telif ve tercüme ettiği eserlerde kendi kültür ve medeniyetinin ilmî birikimini birinci planda tutmuştur. Bu bağlamda başhoca olduğu dönemde ikinci hoca Yahyâ Nâci, üçüncü hoca Seyyid Mehmed, dördüncü hoca Seyyid Abdülhalim ve diğer hocalar Seyyid Ömer ve Mahmud Efendi ile birlikte Masdariyecizâde Hüseyin Efendi'nin risâlesine "Osmanlı Mühendishânesi'nde bulunmuş olan ilmî bir ispatın Avrupalılar'ca kendilerine mal edilmemesi için..." şehâdet etmiş ve onay vermiştir (Masdariyecizâde Seyyid Hüseyin, *Testîs-i Zâviye ve Kavsi: Bir Zâviyeyi yâhud Bir Kavsi Mütessâviyen Üç Kısma Taksim Etmek Tarihi*, İstanbul 1238).

Seyyid Ali Paşa'nın milliyetçi tavrı geometriye dair önemli kitabı *Usûl-i Kutû-i Mahrûtiyyât*'ta da açıkça görülmektedir. Türkçe kaleme aldığı bu çalışmasında kendi tesbitleri yanında Apollonios'tan Nasîrüddin-i Tûsî'ye kadar olan gelişmelerle Avrupa'da bu sahada telif edilen eserleri dikkate almış ve incelemesinde ispatlarını cebir işlemine başvurmadan sadece hendese ile yapmıştır. Onun kitabın mukaddi-

mesinde verdiği bilgiler Osmanlı ilim tarihi için ayrı bir önem taşımaktadır. Osmanlı coğrafyasında koni kesitlerinden bahseden pek çok kitabın varlığına rağmen bunların çoğunun Arap yahut Frenk dillerinde yazıldığını, ayrıca çoğu cebire dayalı ispat yaptığından cebir bilinmeden bu kitaplardan faydalanılamadığını, ancak koni kesitlerinin pek çok yerde kullanılmasından dolayı savaş tekniğinin gelişmesi için gerekli olduğunu, dolayısıyla bu ilmin Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn'da okutulması şartının getirildiğini, kendisinin de bu gerekçelerden dolayı böyle bir eseri kaleme aldığını belirtmektedir. 1841 yılında İstanbul'da basılan kitap Sultan Abdülmecid'e takdim edilmiştir.

Ali Paşa'nın içinde yetiştiği medeniyetin ilmî geleneğine bağlılığının en iyi örneği, Ali Kuşçu'nun Fâtih Sultan Mehmed'e sunduğu *el-Fethiyye fî 'ilmi'l-hey'e* adlı eserini *Mir'ât-ı Âlem* adı altında özetleyerek Türkçe'ye yaptığı çeviride görülür (İstanbul 1239; Yavuz Unat tarafından sadeleştirilerek tekrar yayımlanmıştır: *Seyyid Ali Paşa, Mîratü'l-Alem [Evrenin Aynası], Ali Kuşçu'nun Fethiyye Adlı Eserinin Çevirisi*, Ankara 2001). Ali Kuşçu'nun bu eseri İbnü'l-Heysem'in riyâzî ve tabii yaklaşımların senteziyle ortaya koyduğu, daha sonra özellikle Merâğa matematik-astromoni okulu ile Ömer Çağmîni tarafından sürdürülen fizik muhtevalı astronomi anlayışını tasfiye ettiği saf riyâzî yaklaşımı esas alan bir çalışmadır. Aynı şekilde Seyyid Ali Paşa da çevirisinin mukaddimesinde Aristo-Batlamyus, Pisagor-Eflâtun-Copernicus ve Tycho Brahe'e ait evren tasavvurlarıyla ilgili bilgileri verdikten sonra kendisinin İslâm ülkelerinde câri olan Batlamyus sistemini tercih ettiğini belirtmek-

tedir. Bu tercih, modern tarzda eğitim veren bir kurumda yetişip orada başhocalık yapan bir kişiye ait olması bakımından dikkat çekicidir ve onun meselenin daha çok riyâzî yönüyle ilgilendiğini, tercümesinin mukaddimesinde riyâziyyât ile alt dâli olarak gördüğü astronomiyi klasik ilim tasnifi çerçevesinde ele alması da riyâzî yönelimini ve ilimden ne anladığını açıkça ortaya koymaktadır. Seyyid Ali Paşa'nın bunlardan başka harp sanatına dair *İstihkâmât-ı Cesîme* adlı bir eseriyle (İstanbul 1259) 1797'de öğrenciliği sırasında tercüme ve telif ettiği *Resmü'l-acîb (San'at-ı Kitâbet)* adlı basılmamış Fransızca dil bilgisi kitabı (Askerî Müze Ktp., nr. 3026) bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Esad, *Mir'ât-ı Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn*, İstanbul 1312, s. 51, 61-62, 66, 82; *Osmanlı Müellifleri*, III, 275; Brockelmann, *GAL*, II, 235; *Suppl.*, II, 330; Özege, *Katalog*, II, 935, 1160; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, II, 587-588; a.m.f. v.dğr., *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*, İstanbul 1999, I, 288-290; İhsan Fazlıoğlu, "Seyyid Ali Paşa", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, II, 529.

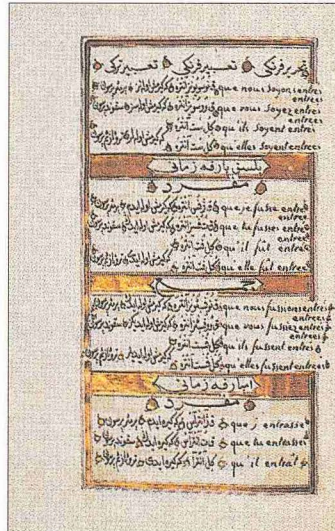
İHSAN FAZLIOĞLU

SEYYİD ALİ SULTAN

(ö. 815/1412'den sonra)

Balkanlar'da yaşamış Vefâi-Kalenderî dervîşi.

Kızıl Deli adıyla da bilinir. Hayatına dair bilgilerin temel kaynağı olan *Velâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan*'da, Horasan civarında yaşamakta iken bir gece rüyasında gördüğü Hz. Peygamber'in emriyle Balkan fetihlerinde Yıldırım Bayezid'e yardım et-

Seyyid Ali Paşa'nın *Resmü'l-acîb (San'at-ı Kitâbet)* adlı eserinden iki sayfa (Askerî Müze Ktp., nr. 3026)

